БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1971 чыл.
НОЯБРЬ
23
ВТОРНИК
№ 278 (8738).

Өртээ 2 көп.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведин чыылдырар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаалдыры болза:

Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың Дээди Совединиң үшкү чыыжының үшкү сессиязын 1971 чылдың декабрь 28-те Кызыл хоорайга чыылдырар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Д. ДОЛЧАҢМАА.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары К. БУДУК-ООЛ.

Кызыл хоорай, 1971 чылдың ноябрь 19.

Найысылал Кызылдың тудугжуларының ортузунда калбарган социалистиг чарыштың бирги черинде Федор Фокинниң бригадазы чоруп, 120 өг-бүле чурттаар бажыңның бир талазының үшкү каъдын тударын доозупкан.

Ол бригадада дашчылардан (чурукта) Василий Паволокин туйбу ханалар салырының талазы-биле бедик мергежилдиг болуп, хүнде ийи кижиниң үлүүн кылып четтигип турар.

О. ОНДАРНЫҢ фотозу.

АНЫЯКТАРНЫҢ КҮЖҮН БЕШ ЧЫЛДЫ КҮҮСЕДИРИНЧЕ!

Бистиң Төрээн чуртувуска, совет улуска хамаарышкан бүгү өндүр улуг маадырлыг чоруктар, эрес-соруктуг ажыл-херектер, кайгамчык чаагай чүүлдер Ленинчи комсомолдуң ады-биле тудуш холбаалыг. ВЛКСМ Советтер чуртунуң хөгжүлдезиниң бүгү үе-чадаларында партияның кезээде шынчы дузалакчызы болуп келген, болуп-даа турар.

Коммунистиг партия комсомолдуң ажыл-чорудулгазын доктаамал удуртуп, башкарбышаан, чурттуң ниитилел-политиктиг амыдыралынга ооң киирип турар үлүүн бедик-биле үнелеп келген. СЭКП-ниң XXIV съездизинге ТК-ның Отчёт илеткелинден бо дугайында мындыг одуругларны номчуур бис: «Комсомолчуларның энергиязы, чогаадыкчы болгаш шудургу чоруу кирбейн турар ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң ындыг участогун чугаалаары безин берге. Шалыпчы комсомолчу тудуглар, аныяк ажылчыннарның мергежилиниң талазы-биле бөлүк конкурстар, студентилерниң тудуг отрядтары, аныяктарның бүдүрүлге бригадалары, күш-ажылдың болгаш дыштанылганың чайгы лагерьлери — бо бүгү совет аныяктарның баштыңы комсомолдуң тодаргай болгаш эң чугула ажыл-херектери-дир». Чурттуң өске бүгү черлеринде ышкаш, Тываның комсомолунуң ажыл, амыдыралындан ындыг эрес-соруктуг үүлени хөй-хөйү-биле көргүзүп болур.

Бүгү-эвилел ужур-дузалыг улуг тудуглар — Ак-Довуракта «Тыва даг-дүгү» болгаш Хову-Аксында «Тыва кобальт» комбинаттарны болгаш Абаза биле Ак-Довурак аразында Барыын-Саянның кижи изи баспаан кадыр берт тайгаларын ажылдыр чазаглыг орукту, хоорайларда болгаш сууруларда бүдүрүлгениң, культура-амыдыралдың, чуртталганың тудугларын чүге-даа торлуш дивес аныяк оолдар, кыстар тутчуп кылганнар. Оон аңгыда олар Тываның делгемнеринге он-он муң малды өстүрүп, ховуларга чаагай дүжүт дээш карак кызыл демисежип турар.

Амгы үеде бүгү чурттаазы ышкаш, Тываның комсомол организациязының мурнунда партияның XXIV съездизиниң шиитпирлерин, тоску беш чылдың планныг сорулгаларын чедиишкиннииг күүседир дээш күжениишкиннииг ажылдаарындан хүндүлүг болгаш харысаалгалыг сорулга турбас. Комсомол организацияларында болгаш аныяктар коллективтеринде «Шалыпчы күш-ажылды, мергежилди болгаш аныяктарның тывынгыр чоруун — беш чылга!» деп дайынчы лозуң-биле чарыш калбарган. Республика чарыжында комсомолчу-аныяктарның 60 ажыг бригадазы киржип турар. Ыландыя № 48 тудуг эргелелинде Е. С. Краснобаеваның, М. В. Сафронованың, Л. Г. Митрашинаның шеверлекчилер бригадалары бедик түңнелдерни чедип ап турар. Чарышка чедип алган бүдүрүлгечи бедик көргүзүглери дээш Краснобаеваның бригадазын ВЛКСМ ТК күш-ажылчы алдарның чыл демдеглелинге киирген болгаш комсомол Тыва обкомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаан.

Хөй-хөй аныяктар коллективтери чарышка чаа-чаа эгелээшкиннерни кылып, олар боттарының алган хүлээлгелериниң күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип тургаш, беш чылды хуусаа бетинде күүседиринче угландырып турар. Чижээ, № 1, 2 АТБ-лерде комсомол организациялары беш чылды 4 чыл 6 айда күүседирин шиитпирлээн. Ийиги АТБ-де Александр Брутковтуң бригадазының кежигүннери боттарының камнап алган кывар чүүлү-биле чыл санында Абаканче бир рейсти кылыр деп хүлээлгени алгаш, олар ол сөзүн ээлеп турар. Ол бригада үшкү кварталда 2400 литрден хөй бензинни камнап алган.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр көдээ ажыл-агыйны улам ыңай көдүреринге идепкейлиг киржири комсомолдуң үндезин чугула херээ болур. Бо чугула ажыл-херекке бистиң республиканың комсомолчулары болгаш аныяктары база-ла төлептиг үлүүн киирип турар. Бисте комсомолчу-аныяктарны хаара туткан 40 хире сүт-бараан фермазы, хойжу 12 бригада бар. Оларның иштинден «Тээли», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтарның Эр-Хавакта, Дөргүнде болгаш Бии-Хемниң «Кызыл тараачын» колхозтуң Билелигде аныяк өскеннер ажылдап турар сүт-бараан фермалары планныг сорулгаларны күүседиринге доктаамал бедик көргүзүглерни чедип ап турар.

Боттарының эрес-шудургу күш-ажылы-биле бүгү-ниити хүндүткелди чедип алган, шалыпчы ёзу-биле ажылдап турар, сураглыг аныяк кижилер республикада эвээш эвес. Чижээ, «Көк-Тей» совхозта Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи Оңдар Бичии-Уруг чыл санында бедик көргүзүгну чедип ап келген, а бо чылдың үш кварталдарында ол бодунга быжыглаан бөлүк инектериниң бирээзинден-не 2600 литр сүттү сагган. Ол ышкаш «Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая сүт-бараан фермазында саанчы Лида Оюн, «Найырал» совхозта кадарчы Дуңгар-оол Маадыр-оол, Мөңгүн-Тайганың «Мурнакчы» колхозта хойжу Александр Серен ышкаш күш-ажылга үлегер-чижээн көргүзүп турар өске-даа комсомолчуларның аттарын маңаа сеткил ханышкыны-биле адап болур.

Ооң-биле кады «Саян», «Тиилелге» совхозтарның, Каа-Хемде «Тиилелге» колхозтуң болгаш өске-даа ажыл-агыйларның комсомол организациялары ниитиниң малынга быжыг чем-суурну белеткээринге, дүжүттү чыдырыг чокка ажаап алырынга онза идепкейлиг киришкеннер. Чижээ, «Тиилелге» совхоз агаар-бойдустуң берге байдалы тураа-даа бо чылын Төрээн чурттуң шыгжамырынче 11 муң тоннадан хөй тарааны урган, а Каа-Хемде «Тиилелге» колхоз малдың бүдүн чартык чылда чем курлавырын тургузуп алган. Бо улуг чаагай херекке комсомолчу-аныяктар төлептиг үлүүн кииргеннер.

Ынчалзажок бистиң партиявыс чедип алган чүүлдерге доктаавас, улам бурунгаарлаар, кол кичээнгейни шиитпирлеттинмээн сорулгаларже угландырар деп өөредип турар. Маңаа хамаарыштыр алыр болза, комсомол организацияларының мурнунда ам-даа улуг сорулгалар туруп турар. Бүдүрүлгениң культуразын бедидери дээш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн доктаамал өстүрери, продукцияның шынарын экижидери база камналганың чурумун күштелдирери дээш демиселдиң бирги одуруунга турарынче комсомолчуларны болгаш аныяктарны партияның XXIV съездизи кыйгырган. Эгелээн чаа беш чылда Кызылдың, Ак-Довурактың, Хову-Аксының комсомол организациялары бо талазы-биле болгаш тудуг ажылын улам шаңкынчыдар, аныяк өскенниң техниктиг чогаадылгазын хөгжүдер дугайында хөй чүүлдерни кылыры негеттинип турар.

Республиканың экономиказының кол чугула адыры — мал ажылынче аныяктарны хандыкшыдар талазы-биле чамдык комсомол организацияларының ажылы кошкак. Каа-Хем, Тожу, Бай-Тайга районнарында аныяк малчыннарның саны ам-даа эвээш боop турар.

Амгы үеде комсомол организацияларының бүгү ажыл-чорудулгазынга дайынчы көрүлде — отчёттар болгаш соңгулдалар эртип турар. Олар аңаа боттарының бүгү ажыл-чорудулгазын хандыр анализтеп, тоску беш чылды күүседир талазы-биле сорулгаларын улам тодарадып турар. Ам бүгү комсомол организациялары «СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга!» деп, Бүгү-эвилелдиң Ленинчи зачёдунга киржип турар. Ынчангаш комсомолчу бүрүзү аңаа идепкейлиг киржир, бодунуң алган хүлээлгезин төлептиг күүседир дээш күжениишкиннииг ажылдаар ужурлуг.

Тоску беш чыл планын күүседиринге, аныяктарның коммунистиг кижизидилгезиниң талазы-биле комсомолдуң мурнунга СЭКП-ниң XXIV съездизи харысаалгалыг улуг сорулганы салган. Олар ону партия органнарының удуртулгазы-биле чедиишкиннииг шиитпирлээр апаар. Ынчангаш чер-черде партия организациялары комсомолга партийжи удуртулганы улам күштелдирип, аныяктарның эгелээшкиннерин бүгү талалыг деткип, оларның ажылдаарынга, өөрениринге болгаш дыштанырынга таарымчалыг байдалды тургузаар дээш доктаамал сагыш салыры эргежок чугула.

ТҮҢНЕЛ ЭКИЖЭЭН

АК-ДОВУРАК. (Телефон-биле). «Тыва даг-дүгү» комбинаттың септелге-тудуг цегиниң коллективи октябрь айда шалыпчы ёзу-биле ажылдаан. Септелге-тудуг талазы-биле планны цех 128 хуу күүсеткен. Л. Шарапованың удуртканы шеверлекчилер, Б. Тарак-оолдуң бызаңчы-бетонщиктер бригадалары бедик көргүзүглерни чедип ап, онза шылгараан. Ол чедиишкин дээрге коллективте социалистиг чарышты дээштиг организастааның херечизи. Чарышты массалыг, көрүштүг, дээштиг болдурарын цехтиң коллективи СЭКП ТК-ның доктаалын чугаалажып тура, шиитпирлээн. Цехтиң бүгү бригадалары аразында чарыштыг, ажылчыннарның хөй нуруузу бедиткен хүлээлгелерин тус-тузунда алган. Ооң күүселдезин Октябрь байырлалынга уткуштур хынап, бедик көргүзүглерни чедип алганнарга социалистиг чарыштың мурнакчызы атты тывыскан. Асфальт заводунуң машинизи Н. Курбанов, бызаңчы-бетонщик Н. Медведев, штукатуржулар С. Монгуш, Ч. Дыртыынай, Н. Николаева болгаш өскелер-даа ол атка төлептиг болган.

(БИСТИҢ КОРР.).

КӨРГҮЗҮГ БЕДЭЭН

Тоску беш чылдың баштайгызының планныг онаалгазын күүседир дээш Кызылдың ыяш ажыл-агый черииниң ишчилери социалистиг чарышты чыл эгезинден бээр калбарткаш, шудургу ажылдап келген. Ол эки түңнелдерни берген.

Бо чылдың эрткен айларында ажыл-ишчилер 2800 кубометр ыяшты кезип аштаан, 1.900 гектар арга-арыг болгаш сад культураларын ажааган. 22 муң ажыг рубльдиң ыяштан кылган кылыгларын садып, саарган. Үстүнде айыткан көргүзүглер пландан көрдүнгениңден ажып турар.

Чербинниң сад ажылдакчылары багай эвес көргүзүглерни чедип алган. 3.600 килограмм ранетканы, 1830 килограмм ары чигирин болгаш өске-даа кат-чимисти садыг черлеринге дужааган.

Ажыл-агыйның бүдүрүлгезиниң мурнакчыларының саны чыл келген тудум-на көвүдеп турар. Оларга садчы М. Орехова, тракторист Н. Быков, чолаачы А. Крутиков болгаш өске-даа хөй-хөй эштер хамааржыр.

(БИСТИҢ КОРР.).

РЕСПУБЛИКАДА МАЛ АЖЫЛЫНЫҢ ПРОДУКТУЛАРЫН КҮРҮНЕГЕ САДЫП ТУРАРЫ

(1971 чылдың ноябрь 19-та медээ, хуу-биле)

Районнар	Эът	Сүт
1. Кызыл х/с	108,7	101,0
2. Мөңгүн-Тайга	99,6	—
3. Өвүр	97,8	90,5
4. Каа-Хем	91,5	90,5
5. Бии-Хем	91,2	110,2
6. Бай-Тайга	88,0	87,4
7. Барыын-Хемчик	85,5	80,6
8. Улуг-Хем	85,3	94,0
9. Чөөн-Хемчик	84,5	90,8
10. Тес-Хем	83,9	91,7
11. Эрзин	82,4	78,1
12. Таңды	82,0	96,7
13. Тожу	74,9	111,3
Ниитизи-биле	88,3	96,6

АҢ-ӨЛҮК САДЫП АЛЫЫШКЫНЫ

1971 чылдың ноябрь 19-та медээ, хуу-биле)

Хереглел кооперациялары	Күүсеткен хууу
1. Тожу	69,2
2. Таңды	57,8
3. Улуг-Хем	36,0
4. Өвүр	26,0
5. Каа-Хем	25,2
6. Тес-Хем	21,7
7. Кызыл х/с	20,4
8. Эрзин	16,3
9. Барыын-Хемчик	—
10. Чөөн-Хемчик	—
11. Бии-Хем	—
12. Бай-Тайга	—
13. Мөңгүн-Тайга	—
Ниитизи-биле	18,0

Куранныыр тывыш ажыл-агыйлары	Күүсеткен хууу
1. Хемчик	164,8
2. Сыстыг-Хем	109,1
3. Туран	51,6
4. Тес-Хем	17,4
Ниитизи-биле	86,9
Республика ниитизи-биле	28,2

Күш-ажыл салгакчыларының маадырлары

Оларның кайызының-даа допчу намдары — чурттуң ажылчыннарының допчу намдары болур. Оларның чамдыызы бистиң күрүнениң үлетпүр төптерин тургускан, баштайгы беш чылдарның даалгаларын хуусаазындан эрте күүседири дээш Бүгү-эвилелдиң шимчээшкинниниң эгелекчилери, өскелери — оларның күш-ажылчы маадырлыг чоруунуң уламчылакчылары, коммунистиг тургузуушкунунуң идепкейлиг киржикчилери.

Бо чылын олар Донбасстың вайысылалы — Донецкиге эң-не баштай чыылганнар. Аңаа ажылчын аңгының болгаш колхозчу тараачыннарның күш-ажылчы салгакчыларының төлээлекчилериниң Бүгү-эвилел ужуражылгазы болган.

Донецкиниң чопу чаңгыс чер чурттуу, Төп-Ирмино шахтазының ажылчыны Алексей Стахановтуң күш-ажылчы маадырлыг чоруунга чоргаарланыр. Ол 1935 чылда ажылдың чаа аргаларын ажыглап тургаш, ээлчег дургузунда 7 тонна хөмүр-дашты казар тургаш, 102 тоннаны каскан. Ол бүдүрүлге даалгазын бараык 15 катап ажыр күүсеткен. Ынчангаш Стахановтуң ол күш-ажылчы маадырлыг чоруу бистиң чурттуң улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга стахановчу шимчээшкинниң эгезин салган. Автомобиль үлетпүрүнге А. Бусыгин, бөс-таавы бүдүрүлгезинге — Мария болгаш Евдокия Виноградовалар, демир-орук транспортунга — П. Кривонос, көдээ ажыл-агыйга — М. Демченко болгаш Н. Ангелина олар ындыг шимчээшкинниң эгелекчилери болганнар.

Оон бээр үжен беш чыл эрткен. Коммунистиг күш-ажылдың фронтузунга чаа-чаа рекордтар совет кижилерниң күш-ажылчы маадырлыг чоруунуң чаңчылдарын уламчылап, ооң кызыгаар чок аргаларын бадыткаан.

Донецкиниң № 5-бис «Трудовая» деп коммунистиг күш-ажыл шахтазының Иван Стрельченкога удурткан комсомолчу-аныяктар бригадазы бо чылын хөмүр-даш казаар комбайн-биле делегейниң чаа рекордтун тургускан. Ол маадырның допчу намдарында онза-ла чүүл база чок: ол Донецкиге комсомолчу путевка-биле келген, дагжының нарын ажылын ыяк шиңгээдип алган, техникумну чедиишкиннииг дооскан болгаш ажылынга кажан-кезээде тывынгыр, бурунгаар чүткүл чоруур.

Иван Стрельченко — ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаты, Украинаның Компартиязының ТК-зының кежигүнү, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры. Ынчангаш ол — чеден чылдарның стахановчузу, алдарлыг шахтернуң төлептиг салгакчызы.

Бистер бо хүннерде бүдүрүлгениң муң-муң мурнакчыларынга болгаш чаартыкчыларынга чоргаарланып турар бис. А даартагы хүннерде күш-ажылчы чаа-чаа маадырлыг чоруктар база көстүп келир. Ооң бадыткалы СЭКП-ниң XXIV съездизиниң хайныктырганы бүгү-ниитиниң күш-ажылчы көдүрлүүшкүнү болур.

ЧУРУКТА: күш-ажылдың хоочуннары (солагай таладан) Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры П. Кривонос, А. Бусыгин, Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары М.-Виноградова болгаш А. Стаханов олар.

К. ДУДЧЕНКОНУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ДЕПУТАТ соңгукчуларында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы, РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутады Б. Ш. Долчаңмааның соңгукчулар-биле ужуражылга хуралы Ак-Довурак хоорайның Культура бажыңынга болуп эрткен.

Эш Б. Ш. Долчаңмаа совет демократия, республиканың ажылчы чоннарының ажыл-херектериниң дугайын чугаалааш, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчыннарының, «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң тудугжуларының Улуг Октябрьның 54 чыл болган оюнга тураскааткан күш-ажылчы чедиишкиннеринге, күүсеттинген болгаш амгы үеде күүсеттинип турар чагыгларга доктааган.

Республиканың аар үлетпүрүнүң баштайгыларының бирээзи болур даг-дүгү комбинадының ажылчыннары болгаш тудугжулары бо чылдың он айларының планын кол көргүзүглер талазы-биле ажыр күүседип, даг-дүгүвүң болгаш тудуг ажылдарының шынарын дыка экижиткен, электроэнергия ажыдап кыдырын көвүдеткен, мурнакчы цехтерниң, бригадаларның, ээлчеглерниң, экипажтарның саны өскен.

Хоорайның тудуг, амыдырал хандырылга ажылында ам-даа улуг четпестер барын депутат демдеглээн. Ажылды экижидеринге болгаш ында бар четпестерни эдеринге депутаттарның киржилгези улуг. Оларның кижи бүрүзү бот-идепкейин көдүрүп, ажыл-агыйжы айтырыгларны шиитпирлээринге идепкейлиг киржиринче депутат кыйгырган.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың директорунуң оралакчызы **В. А. Кириллов**, тудуг эргелелинде партия организациязының секретары **Ю. Н. Шагдыр** олар санал бергеш, боттарының коллективтериниң күш-ажылчы чедиишкиннерин илеткеп, тоску беш чылдың баштайгы чылының планныг даалгаларын бүрүн күүседир дээш социалистиг чарышты калбартып турарын чугаалааш, депутатка чамдык чагыгларын берген.

А. ДАРЖАА,
(Бистиң корр).

ДҮҮН КЫЗЫЛГА

Дүүн Кызылга, Политиктиг чырыдылганың бажыңынга партия райкомнарының лекторларының болгаш илеткелчилерниң ийи хүннүг семинары эгелээн. Ук семинарны СЭКП обкомунуң секретариадының шиитпири ёзугаар организастаан.

Семинарның киржикчилеринге СЭКП обкомунуң ийиги секретары эш **В. Н. Филиппов**, СЭКП обкомунуң лекторлары эштер **А. Ф. Емельянов, В. Ч. Очур, И. П. Соболев** болгаш республиканың «Билиг» ниитилелиниң харысаалгалыг секретары эш **А. С. Поляков** олар илеткелдерин номчааннар.

ЧАРЫШ БОЛГАШ КӨСКҮ АГИТАЦИЯ

Районнуң ыяш ажыл-агый чери. Ооң эжиинде **«СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандыраалыңар»!** деп лозуң коллективтиң кежигүннерин ажыл-ишче улам соруктуг киирип турар. Конторанның делгем коридорунда бо коллективтиң бүгү көргүзүглерин, тос айның түңнелдерин, бригадаларның болгаш тус-тус кижилерниң алган хүлээлгелерин, оларның күүселделерин стендилерде, көргүзүг самбыраларында чараштыр бижип аскылаан.

Ол ышкаш бойдустуң байлааң хумагалап камгалаарынче угланган кыйгырыгларны моон база-ла көрүп болур. Мурнакчыларның чуруктарын Хүндүлел самбыразында киирген. Бо-ла бүгүнү көргеш, коллективте көскү агитацияның янзы-бүрү хевирлерин чедимчелиг ажыглап турарын кижи дораан-на эскерип каар.

Эртенгиниң сес шак четпээнде-ле, ыяш белеткекчилери, ажылчыннар, чолаачылар, трактористер болгаш өске-даа кижилер тус-тус ажылдарынче тарап чоруптулар. Эртенги ажыл хуваалдазының доозулганын ажыглап алгаш, директорнуң өрээлинче кире бердим.

— Социалистиг чарышты калбартырынга көскү агитацияны канчаар ажыглап турарыңарны чугаалап бериптер көрүңерем? — деп, Валентин Петрович Новиковтан диледим.

— Бригадалар болгаш тус-тус кижилер аразынга социалистиг чарышты калбартырынга көскү агитацияның хевирлерин чедимчелиг ажыглап турар бис. Көргүзүг болгаш хүндүлел самбыралары, стендилер, хана солуннар коллективтиң, бригадаларның, тус-тус ажылчыннарның чедиишкиннерин, көргүзүглерин, хүлээлгелерин көргүзеринге боттуг дузаны биске чедирип келген — деп, ол чугаалааш, ажыл-агыйның чедиишкиннииг болурунга көскү агитацияның улуг ужур-дузалыын айытты.

Көскү агитацияны хүн бүрүде дээштиг кылдыр чорудуп, организакчы болгаш кижизидилге ажылын күштелдиргениниң түңнелинде коллектив бо чылдың тос айларында чедиишкиннииг ажылдаан. Ыяш ажыл-агый чери тос айда 21 муң рубльге продукция сайгарар планын 23 муң рубльге, калбак хереглелдиң бараанарын 23 муң рубль кылдыр ажыр күүсеткен. Ол ышкаш 643 доскаарны, 271 муң штукатура трапказын белеткеп кылган.

Малга быжыг чем-суурну белеткээр ажылдар чорул турар үеде коллективке чедиишкиннер база тургулаан. Бо бүдүрүлгеге чери 369,3 тонна сигенни белеткээш, ооң 320,4 тонназын «Тоора-Хем» совхозунга хүлээткен. Бо ажылга бедик көргүзүглерни Н. Чернов, Н. Владимиров оларның бригадалары чедип алган. Сигенчилер ортузунга калбарган социалистиг чарышка Р. Нагибинниң бригадазы эң хөй сигенни белеткээш, тиилекчи болган. Сиген ажаалдазының үезинде чарыштың түңнелин 10 хонуктап үндүрүп турган болгаш тиилекчилерни шаңнап-мактап турган.

Ыяш ажыл-агый черинде хүлээнген ажылынга мурнакчы кижилер хөй. Оларга коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, чолаачы О. Барков, мурнакчы тракторист А. Балакин, ыяш кезикчизи А. Таржаа болгаш өскелерни-даа хамаарыштырып болур. В. Черновтуң тудуг бригадазында 6 кижи бар. Олар бо чылын 3 аал чурттаар бажыңны кылып дооскан. Ам пландан дашкаар көдээ Советтиң улуг конторазын тудуп кирипкен.

«Социалистиг чарышты организастаарын улам экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын таныжып, коллектив бедиткен хүлээлгелерни алган болгаш ону ажыр күүседир дээш бо хүннерде улам кызымаккай ажылдап турар.

Тожу дээрге Тываның бүгү девискээриниң бештиң бир кезиин азы 4,5 млн. га черни ээлеп турар, а ыяш фондузу бараык 3 млн. га черде. Ынчангаш ооң девискээрин өрт айыылынга таварышпазын дээш хайгааралды күштелдирген. Маңаа база көскү агитация дузалаан. Төп оруктар белдирлеринге, көскү черлерге арга-арыгны өрттен болгаш өске-даа чүүлдерден камгалаар дугайында кыйгырыгларны, лозуңнарны, плакаттарны кылган. Ол ышкаш «ногаан» байлакты арга-арыгның 15 камгалакчызы болгаш школаларда тургустунган «ногаан патрульдар» ажаап, камгалап турар. Мындыг ажылдарны чоруткаанының түңнелинде районга өрт болур чорук эвээжээн.

Ырбаның ыяш ажыл-агый чери моон мурнунда чылдарда ыяшты кайы хамаан чокка кезип турган. Ону чоокку чылдардан бээр чурумчуткан. Ам байдал өске, тудугга белеткээр ыяшты дилиндектей кезип, сөөртүрүнүң аргазын тургускан. Бо арга улуг камналганы ыяш ажыл-агый черинге берип турар апарган.

Бо коллективте политинформацияны понедельник санында чорудуп турары чаңчыл апарган. Ол ышкаш экономиктиг билиглерниң үндезиннерин өөренир политшкола ажылын организастыг чорудуп турар. Партияның политмассалыг ажылы, лекция, беседа болгаш өске-даа партийжи ажылдар коллективте бедик деңнелде тургустунган. Ында партия организациязы (секретары И. Стрельцов) политмассалыг болгаш көскү агитация ажылын эки чорудуп келген. Партия организациязы социалистиг чарышты доктаамал түңнеп, мурнакчыларны илередип, ажылчыннарга материалдыг база моральдыг деткимчени тыпсырын ажылының база бир чугула сорулгазы кылдыр салып турар. Көскү агитация биле социалистиг чарышты дүүштүр тургусканындан бо коллективте ажыл-агыйның көргүзүглери чедиишкиннииг болуп турар.

Ыяш ажыл-агый чери чыл төнчүзүнге чедир планныг даалгаларны ажыр күүседип, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш улам кызымаккай ажылдап турар.

Районнуң кайы-даа организациязынга баар болзувусса, ында «СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандыраалыңар!» деп лозуң бар. Бо дээрге, совет кижилерниң Коммунистиг партиязынга бүзүрелин, кижиниң чаагай чоруу дээш партияның, чазактың хүн бүрү ада-сагыш салыышкынынга күш-ажылчы чедиишкиннер-биле харылзаар дээн чаңгыс аай эп-сеткилин илергейлээн кыйгырыы-дыр.

Амгы хүннерде районнуң совхозунда, бүдүрүлге болгаш албан организация черлеринде, бригадалар төптеринде ындыг амыдыралчы кыйгырыгларны, лозуң, плакат, стендилерни база тоску беш чылда салдынган сорулгаларны, коллективтерниң күш-ажылчы чедиишкиннерин, хүлээлгелерин көргүскен көргүзүг самбыраларын шевергин кылгаш, көскү черлерде аскылаан.

Көскү агитацияның янзы-бүрү хевирлери районнуң тудуг эргелелинде, коопанныыр болгаш ыяш ажыл-агый черлеринде, Ырбаның ыяш белеткел пунктузунда, «Тоора-Хем» совхозунуң чамдык адырларында чедимчелиг кылдынган. Бо черлерде партия организациялары социалистиг чарышты калбартырынга көскү агитацияны дээштиг ажыглап турар.

Тоску беш чылдың баштайгы чылын күш-ажылчы чедиишкиннер-биле доозар дээш Тожу районнуң бүгү ажылчыннары бо хүннерде улам соруктуг ажылдап турар.

Д. БАЙЫР-ООЛ,
СЭКП Тожу райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизиниң оралакчызы.

Съездиниң

шиитпирлерин

амыдыралга

ТЮМЕНЬЧИЛЕРНИҢ ДУРЖУЛГАЗЫ

Тюмень областың культура эргелели партия обкому-биле кады агитация-пропаганданың тематиктиг хүннерин организастаан. Дараазында темаларга лекциялар болган: «Чоннуң чаагай чоруу — партияның кол сорулгазы», «Бистиң планнарывыстың боттанылгазы —улус ажыл-агыйының бүгү адырларының чайгылыш чок хөгжүлдезинде», «Партия — бистиң баштыңчывыс» дээш өске-даа.

Шак ындыг хүннерни районнарга, колхозтарга, совхозтарга бүдүрүлгелерге элээн каш катап эрттирген. Тематиктиг хүннерни эрттиреринге чүгле культура албан черлери болгаш партия организациялары эвес, харын комсомол, профэвилел организациялары, «Билиг» ниитилелиниң салбылары болгаш чогаадыкчы организациялар, солуннар редакциялары киришкен.

Съездиниң материалдарын тайылбырлаары культура албан черлериниң чугула хереэ апарган, областың библиотекалары болгаш музейлери партия организацияларынга улуг дузаны чедирип келген.

Районнарның культура килдистери съездиниң шиитпирлерин пропагандалаар талазы-биле масса-политиктиг ажылдарның планнарын тургускан. Чижээ: Ишим районунга бо чайын безин 84 бөлүк лекторияны, кинолекторияны организастаан. «Мен Совет Эвилелиниң хамаатызы мен», «Кижи күш-ажылы-биле чараш болгаш каас», «Төрээн партиявыска рапорттап тур бис» дээш өске-даа темалыг кежээлерни организастаан.

Партияның XXIV съездизиниң материалдарын пропагандалаар талазы-биле Культура бажыңнарының чыл планнарын партия райкомнары бадылаан. Тус черниң амыдыралы-биле холбаалыг лекциялар хөйү-биле эртип турар. Ылаңгыя көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге хамаарышкан хөй лекциялар белеткеттинген.

Россия Федерациязының Культура министерствозунуң коллегиязы Тюмень областың партияның XXIV съездизиниң материалдарын пропагандалаар талазы-биле дуржулгазын эки деп санаан. Автономнуг республикаларның, крайларның болгаш областарның культура органнары ук дуржулганы калбаа-биле ажыглап болурун саналдаан.

(СЭТА-ның корр.).

Москва.

Чер-чер Советтериниң ажылының дуржулгазындан

ДЕПУТАТ—ДОКТААМАЛ КОМИССИЯДА

Ажылчы чоннар депутаттарының Улуг-Хем район Советиниң депутады Шагаан-Арыгда пром магазинниң эргелекчизи Галина Георгиевна Золотухина бодунуң соңгукчуларынга хүндүткелдиг. Бо чайын Иркутскиниң садыг техникумун бот-өөредилге-биле ол дооскан. Депутат хүлээлгезин күүседиринге күжениишкинниг ажылдап, бодунуң ажылы чай чок-даа болза кызымаккайын көргүскен.

Соңгукчулар ону депутатка соңгуп тура чагыгларын берген. Бо хүннерде ооң-биле сүмележип, дилег болгаш билдириишкиннер кирип кээп турар кижилер хөй. Чон-биле хүн-бүрү харылзаалыг, дыңнангыр болгаш негелделиг ажылдап турар депутаттарның бирээзи ол. Чоннуң санал-оналын кичээнгейлиг дыңнааш, эргежок чугула хемчеглерни ап, бодунуң кылган ажылын депутаттың демдеглел дептеринге бижип турар. Бодунуң округка кылыр ажылының планын база ол дептерде киирген. Соңгукчулар-биле ужуражыры, чонну хүлээп алыры, отчёттуг хуралдар эрттирери, доктаамал комиссияларның ажылынга киржири, Советтиң болгаш ооң күүскомунуң хүлээп алган шиитпирлерин күүседири-биле холбашкан организастыг ажылдарны чорудары дээш өске-даа айтырыглар ында кирген. Күүселдезин база аңаа демдеглээр. Соңгукчулар мурнунга бодунуң отчёдун бээр үеде ол демдеглелдер ажыктыг.

Чоннуң айбычызы болур хүндүлүг хүлээлгени күүседип эгелээнден бээр кыска үениң иштинде эш Золотухинаның организастап кылган ажылдарының чамдык чижектерин маңаа чугаалап болур. Ол район Советиниң план-бюджет талазы-биле доктаамал комиссиязының даргазы. Район Советиниң ээлчеглиг сессиязынга комиссияның ажылының талазы-биле илеткелди кылган.

— Планның болгаш бюджеттиң төлевилелин чугаалажып көргеш, бодунуң саналдарын киирип, сессияга эдеринчи илеткелдерни кылыры, саң-хөө чурумун быжыглаары, бюджетте көрдүнген акша-хөреңгини чөп ажыглаарын харагалзаары, үндүрүглерни өй-шаанда чыыр талазы-биле тайылбыр ажылын чон ортузунга чорудары күрүне страхованиезиниң бүгү хевирлерин организастап чорударынга ажаалга кассаларының ажылынга бүгү талалыг дузалаары дээш кандыг ажыл-херекти кылбас дээр—деп, Галина Георгиевна ук комиссияның кол сорулгаларын тодаргай чугаалаар.

Шынап-ла бо комиссияның кылыр ажылы хөй талалыг. Бот-онаалга үндүрүүн канчаар онаап, акшазын канчаар ажыглап турарын, бюджеттиң чарылга кезээнде көрдүнген хөреңгилерни ажыглап турарын хынаары, районнуң планныг онаалгаларын күүседиринге идепкейлиг киржири доктаамал комиссияның хүлээлгези.

1971 чылда районнуң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне планын болгаш бюджедин сессияга чугаалажып көөрүнге доктаамал комиссия идепкейлиг киржип, эдеринчи илеткелди кылган. Бюджет күүселдезиниң талазы-биле хыналдаларны районнуң барык бүгү көдээ Советтеринге кылган. Галина Георгиевна боду Чаа-Хөл, Баян-Кол, Көк-Чыраа, Торгалыг көдээ Советтерге хыналда чоруткан. Албан организация черлеринде бюджет күүселдезин хынап, хөй ажылды кылган.

Доктаамал комиссия хыналдалар кылырда хөй-ниитиге даянгаш ажылдап турар. Комиссияның ээлчеглиг хуралынга Шагаан-Арыг эмнелгези аарыг улусту эмнээринге, чемгереринге көрдүнген хөреңгилерин канчаар чарыгдап, ажыглап турарының дугайында эмнелге эргелекчизиниң илеткелин дыңнаан. Четпестерни шыңгыы чугаалашкаш, оларны дарый эдерин сүмелээн. Ооң күүселдезин дараазында болур хуралга чугаалажып көөр деп турар. А ноябрь, декабрь айларда ажыл планын ёзугаар районнуң көдээ Советтериниң күүскомнарының даргаларының бюджет күүселдезиниң талазы-биле илеткелдерин дыңнаары көрдүнген.

Доктаамал комиссиялар болза, депутаттарны Советтер ажылынга хаара тударының массалыг хевири. Оларга даалгаларны берип, эдеринчи илеткелдерин сессияларга дыңнап турар чорук доктаамал комиссияларның ролюн болгаш идепкейин бедидип турар дээрзинге бо комиссияның ажылының практиказы база бадыткал болур.

Ш. КАНДАН,
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң оргкилдизиниң инструктору.

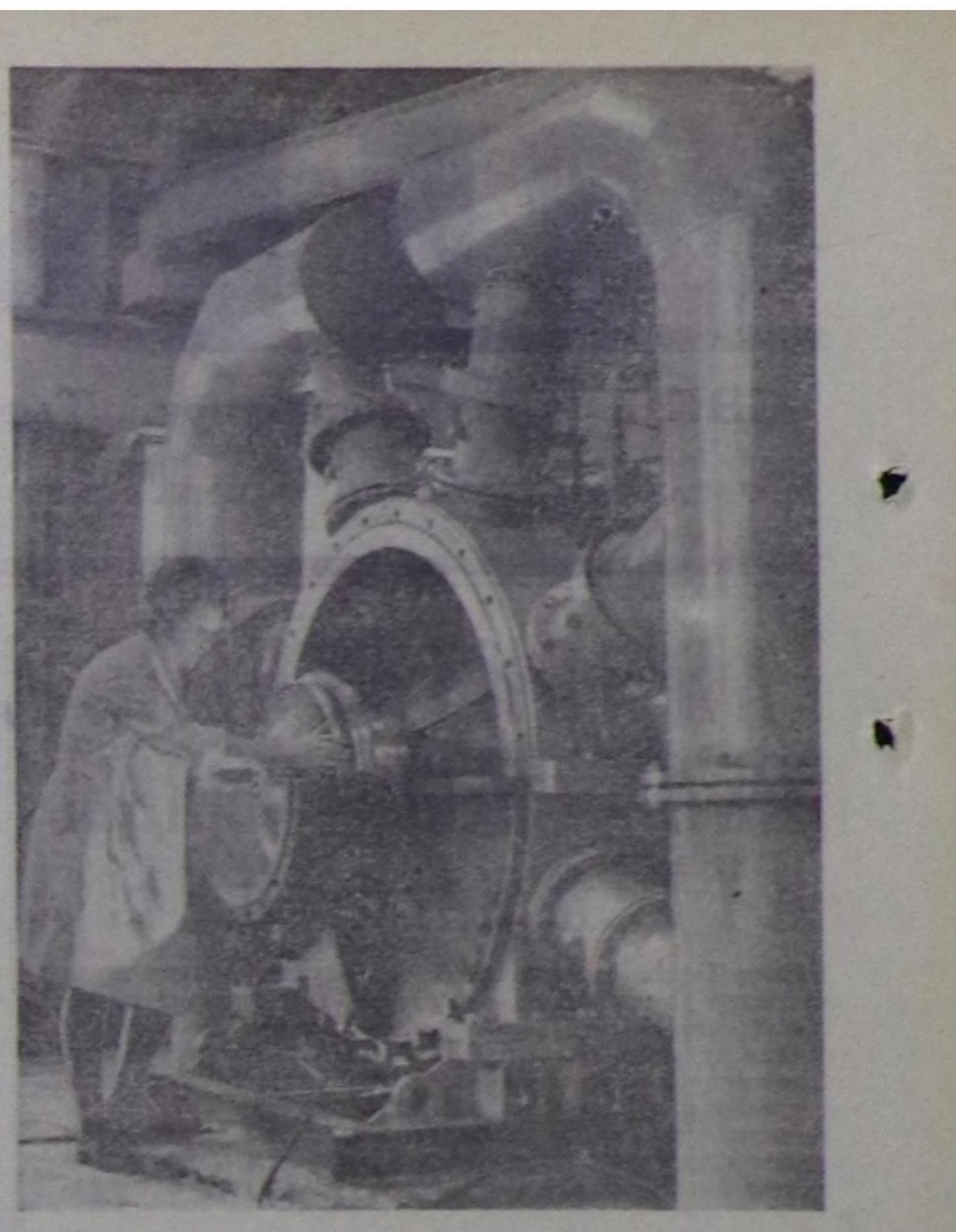

ЛЕНИНГРАД. СЭКП-ның XXII съездизи аттыг металл заводунда 1 миллион 200 муң киловатт күчүлүг бус турбиназының техниктиг төлевилелин кылып дооскан. Ол бүдүрүлге чериниң лабораториязынга турбинаны тургузуп кылыр мурнунда улуг шинчилел ажылын кылып чоруткан. Ол шинчилел ажылы ам-даа үргүлчүлеп турар. Ындыг агрегаттарның техник-экономиктиг көргүзүглериниң бедик бүдүрүкчүлүүн чедип алыры-биле ол шинчилел ажылдарын кылып турар. Ындыг агрегаттарны беш чылдың төнчүзүнде кылып үндүрер ужурлуг.

ЧУРУКТА: улуг техник Г. Н. Романова 1 миллион 200 муң киловатт күчүлүг турбинаның бир кезээн хыналдага белеткеп турары.

П. ФЕДОТОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

КӨДЭЭ СОВЕТ ДАРГАЗЫ

Бежен чылдарның эгези — Нарынның эриктеринге колхозчу амыдыралдың тургустунуп, шапкын тудугларның хөгжээниниң чылдары. Школа, эмнелге, клуб, библиотека болгаш өске-даа баштайгы тудугларга күш-ажылчы араттар сонуургал-биле киржип турган. Колхоз төвүн кыска хуусаада тургузары, колхозчуларны өглерден бажыңнарже шилчидери ышкаш чугула айтырыгларны шиитпирлежири хоочуннарның үлүүнге онаашкан. Оларның бирээзи Кыргыс Белчир болур.

1951 чыл. Чаа тургустунган «Коммунизмче орук» колхозтуң баштаар чери бир-ле хүн ону келдирткеш:

— Кыш дүжер бетинде бүгү колхозчуларның үштүн бир кезиин бажың-биле хандырары планда көрдүнген. Ынчангаш бо ажылды шалыпкын чорудары тудугжулардан хамааржыр. Дуржулгалыг, ону күүседип шыдаар деп көргеш силерни ооң бригадиринге томуйлаар деп шиитпирледивис — деп, даргалар идегел-биле чугаалаан.

Ынчан колхозка 240 ажыг өреге турган. Оларның ол хирезин бажың-биле хандырар деп чүве амыр эвес айтырыг дээрзин Белчир эки билген. Идегелди бүзүредирин медереп, колхозтуң мурнунда сорулганы шиитпирлээринге бүгү күжүн, дуржулгазын берип эгелээн. Чылдар эрткен тудум колхозчу амыдыралга чаартылгалар немежип, ооң-биле кады күш-ажылчы дадыгыышкынны Кыргыс Белчир эрткен.

Баштайгы үш чыл иштинде Нарын суурнуң улуг кезиин тудуп тургускан тудугжулар бригадазының бирги бригадирин көдээ Советтиң даргазынга 1954 чылда депшиткен.

Чоннуң идегелин шынзыдары чиик эвес. Ону чедип алырда бодунуң кужениишкинин болгаш тура-соруун хөй-ниитиниң, коллективтиң хереэ-биле холбаары негеттинер. Кыргыс Белчир чогумна ындыг арга-мергежилдиглерниң бирээзи. Нарын көдээ Советтиң даргазынга бо хүннерге чедир үзүктел чокка ажылдап келгеш, ооң организакчы мергежили өскен. Бөдүүн арат кижи колхозчу амыдыралды тургусчуп, эрге-чагырга органын башкарарының хереэнге ынчаар киржир эргени чүгле Совет эрге-чагырга, Коммунистиг партия берген деп чүвени медереп билип, аңаа чоргаарланып ажылдап чоруур.

«Коммунизмче орук» колхоз ам Тываның чечектелген хөгжүлделиг ажыл-агыйларының одуруунда чоруп орар. Нарын көдээ Советтиң ажыл-херээ колхозтуң, ында бүгү чоннуң күш-ажылы болгаш амыдыралы-биле тудуш сайзырап келген. Амгы үеде көдээ Советте хайныккан иштиң кайызын ол дээр. Мал болгаш чер ажылын, тудуг-суурну хөгжүдер, чоннуң амыдырал хандырылгазын экижидер, хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаар, уруг-дарыгны коммунистиг ёзуга кижизидер талазы-биле янзы-бүрү айтырыгларны көдээ Совет, ооң депутаттары шиитпирлеп турар. Бо бүгүнү удуртурунга дарганың организакчы арга-дуржулгазы, негелделии, чоннуң хереэ дээш сагыш човангыры кол идиг бооп келгени билдингир.

Чеди кижи составтыг күүском кежигүннерин Советтиң ажылының янзы-бүрү адырында таарыштыр хуваагaн. Ажыл планнарын квартал санында тургузар. Күүском кежигүннериниң ажылы план ёзугаар хүн бүрүнүң ижи-биле холбашкан.

Киномеханик Ныммыр Алдын-Херел көдээ Советтиң күүском кежигүннериниң бирээзи. Колхозтуң № 2 хойжу бригадазында болгаш школада өөредилге-кижизидилге ажылдарын ол харыылаар. Хүлээлгезин күүседиринче эңне кызымаккай сагыш салып келген. Бригада ам районда дээре ажылдыг коллективтерниң санында киргени таварылга эвес. Тоску беш чылдың биргизинде бригаданың малчыннары төрүүр чүс хойга онаштыр 103 хураганны менди ап доруктурган. Чайгы үеде белеткелди кужениишкинниг чоруткаш, кыштаглаашкынче организастыг кирген.

Күүскомнуң база бир кежигүнү Куден Банзы чер ажылын болгаш арга-ыяш камгалалын харыылап турар. Ол, үстүнде мактаанывыс, хойжу бригаданың бригадири. Бодунуң коллективин удуртур хүлээлгезинден аңгыда, көдээ Советтиң ажылынга кызымаккайы-биле киржип турар. Ылаңгыя черни камныг болгаш хумагалыг ажыглаар, ооң үнүш-дүжүткүрүн бедидер талазы-биле элээн хемчеглерни алган. Часкы, күскү кампаниялар үезинде хыналда постуларны тургузуп, чер ажылында четпестерни чайладыр болгаш механизаторларның ээ-харыысалгазын бедидер болгаш ажылының шынарын экижидер дээш хайгааралдарны чоруткаңындан черни шын эвес андарар, ону тоомчага албас чоруктар читкен. Арга-арыгны өрттен болгаш кайы хамаан чок тотчелгээр таварылгалардан камгалаар талазы-биле тайылбыр ажылын чогуур деңнелге тургускан.

Күүскомнуң кежигүннеринге, депутаттарга болгаш Советтиң 5 доктаамал комиссиязынга даянгаш эрге-чагырга органының чорудуп турар ажылдары хөй талалыг. Күүскомнуң хуралдарын ай санында чыылдырар, сессияларны чогуур өйүнде эрттирер. Күүском кежигүннериниң кылган ажылының дугайында илеткелдерин бо-ла дыңнаар. Хүлээп алган шиитпирлерниң күүселдези дээш ажыл сөөлгү үеде идепкейжээн. Үнүүшкүннүг сессияларны болгаш күүском хуралдарын эрттирип келгени ажылга улуг ужур-дузалыг болган. Бо чылдың сентябрьда бригада төвүнге үнүүшкүннүг сессияны эки белеткелдиг эрттирген. Мал чеминиң белеткелинге депутаттарның ролюнуң дугайында айтырыгны аңаа чугаалашкан. Ооң соонда депутаттар көксула ажаалдазынга шефтээш, 18 тоннаны белеткээннер.

Монгуш Дензицмаа, Татьяна Лудуп, Суму Данчан, Куден Банзы, Ныммыр Алдын-Херел олар болгаш өске-даа депутаттар боттарының соңгукчуларының чагыгларын күүседир талазы-биле кызымаккай ажылдап, ужуражылгаларны кылып, чоруткан ажылдарының дугайында отчёттарны берип турар. Депутаттарның каяа, кажан ужуражылга кылырының дугайында графикти тургускаш, Советтиң конторазында аскан. Депутаттың булуңун дерип тургускан. Олар боттарының кылган ажыл-херээниң дугайын ында тускай демдеглел дептеринде демдеглеп турар.

Көдээ Советтиң амгы чыыжының депутаттарының хөй кезии катап соңгуткан. Ынчангаш оларга арга-дуржулга нептередиринге, Советтиң ажылын сайзыраңгайжыдарынга депутаттар хүнүн план ёзугаар эрттирип турары ужур-дузалыг болган. Аңаа чыылганнар Советтер амыдыралының хоойлу болгаш эрге-чурум талазы-биле лекцияларны дыңнаар, дуржулгазын солчур, экскурсиялаашкыннарга киржир.

Депутаттарның тускай мергежилин, сонуургалын барымдаалап тус-тус доктаамал комиссияларга хаара тудупкан. Көдээ Советтиң доктаамал комиссиялары, депутаттарны масса чонну Советтиң ажылынга хаара тударының таарымчалыг аргазы бооп турар. Боттарының функцияларын күүсетпишаан, олар шиитпирлер күүселдезин организастаар болгаш контрольдаар, боже ажылчы чонну хаара тудар талазы-биле ажылдарны кылып келген. Чижээ, көдээ ажыл-агый талазы-биле доктаамал комиссия элээн ажылды чорудуп турар. Ону депутат Маажый Шириме удуртуп, шырак активти эвилелдээн. Советке болгаш күүскомнуң хуралдарынга айтырыгларны белеткээринге, шиитпир күүселдезин хынаарынга киржип, өске-даа айтырыгларны шиитпирлежиринге идепкейлиин көргүскен. Көдээ Советтиң саң-хөө, садыг, ниитиниң чемнелиге черлериниң, улус өөредилгезиниң ажылдарының талазы-биле доктаамал комиссияларының ажылында эки чүүлдер хөй.

Советтиң иштики ажылы эмге-сексеглиг. Күүском хуралдарының, сессияларының материалдарын, үстүкү органнардан келген доктаал, шиитпирлерни болгаш өске-даа документилерни кварталдар, чылдар аайы-биле шевергин кылдыр көктээн.

Суурда хереэженнер чөвүлели, улусчу дружина, эш-хуузунуң суду ышкаш хөй-нииити организациялары-биле көдээ Советтиң харылзаазы быжыг.

Советтиң бо бүгү организакчы ажылының төвүнде көдээ күүском туруп турар. Амгы үеде Нарын көдээ Совет Эрзин районда дээре ажылдыг Советтерниң бирээзи апарган. Бо мурнакчы Советтиң күүскомун «Күш-ажылчы Кызыл тук» орденниң эдилекчизи хоочун коммунист Кыргыс Чыпсынович Белчир билдилиг удуртуп турар.

Н. ДАКАА.

Эрзин район.

Валентина Федоровна Герасимова Кызыл хоорайның мергежилдиг тудугжуларының бирээзи. Ол шеверлекчиниң болгаш дашчының, бетон салыкчызының мергежилдеринге өөренип ап, найысылалдың элээн хөй тудугларын кылырынга үлүүн киирип келген.

Эш Герасимова үш чыл бурунгаар электри каңнакчыларының курстарынга өөредилгени эрткен. Ол ам он ийи дугаар кварталдың тудугларынга хереглээр арматураны тудуштуруп каңнаарын үргүлчүлеп турар. Шалыпкын ажылдан чаңчыккан бо электроканнакчы Федор Фокинниң бригадазында ажылды дооскаш, Семен Самданның бригадазынга каңналга кылырын уламчылаар.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

Анкетаны номчааш...

„Четтирдим дээр мен“

Номчукчу болгаш бижикчи кижи болганымда «Шынга» парлаттынган анкетаны номчааш, айтырыгларга кысказы-биле харыылаар бодалдыг мен.

1. Мээң төрелдеримниң хөй кезии бергелерге тура дүшпес, күш-ажылчы, чүвени эскерип, ону деңзилеп билир, бедик сагылга-чурумнуг, төлептиг кижилер. Ол бүдүш мээң кижизидилгемге эвээш эвес салдарны чедиргенинге «четтирдим» дээр мен. «Четтирдим» деп сөс төрелдеримниң шуптузунга хамаарышпазы шынныг чүве.

2. Амгы үеде тыва улустуң күш-ажылчы, хүндүлээчел, ак сеткилдиг болгаш эстетиктиг аажы-чаңын эки чаңчыл деп санаар мен. Бо аажы-чаңнарны улам ынай сайзырадырынга бистиң Баян-Кол суурнуң хөй-нииити организациялары улуг рольду ойнап турар. Янзы-бүрү кежээлерни, номчулга конференциязын эрттиргени аңаа тодаргай херечи.

3. Хүрештен аңгыда мындыг оюннарны улам сайзырадыры чугула деп саналдыг мен: шыдыраа, буга шыдыраа, кажык адары, баг кагары, ча адары. Ынчаарга амгы үеде тевектээрин, даалылаарын болгаш көзерлээрин черле таарымча чок деп санаар мен.

Амгы үеде өг-бүле кижизидилгезинге кижилерниң тус-тус ажылдап турар коллективи болгаш хөй-нииити организациязының салдары улуг. Ылаңгыя клубтарга аныяктарның өг-бүле туткан кудазын чаа ёзу-биле эрттирип турары чаа чүүл. Четпес тала болза: оол азы кысты ада-иелери айтырып, катап-катап кудалаары. Ол чамдыкта аныяк өг-бүлениң чуртталгазынга быжыг турушту берип шыдавайн турары чажыт эвес.

5. Хөй-нииитиниң корум-чурумун үрээр, ниитилелге ажыктыг ажылдан оспаксыраар, арагалаар, өг-бүлезинге төлеп чок, оорлаар чоруктуң чылдагааны—ниитиге ажыктыг ажыл кылбайн турарларының талазындан болуп турар деп санаар мен. Көдээ Совет колхоз, совхозтуң удуртукчулары, эш-хуузунуң суду—бо организациялар үстүнде чүүлдерге улуг шиитпирлиг хемчеглерни алыры чугула. Ооң-биле чергелештир клубтарга янзы-бүрү темалыг, солун кежээлерни организастаары кижизидилге ажылынга эки салдарны чедирер. Бис бо чылдың ноябрь 5-тиң кежээзин оюн-концерт, лотерея, аттракцион-биле хөглүг эрттирдивис. Ынчан кым-даа чалгааравааан, корум-чурум үрээр чорук болбаан-даа. Ол ажылды моон соңгаар база-ла оон-даа бедик деңнелче көдүрер дээш ажылдаар бис.

М. БИЛЕН-ООЛ,
Оттук-Дашта клуб
эргелекчизи.
Улуг-Хем район.

КОММУНИСТИГ КҮШ-АЖЫЛ

Коммунистиг күш-ажыл школаларында өөредилге чылы эгелээн. Ол школалар ажылчы чоннарның ортузунга бүдүрүлгениң мурнакчы дуржулгазын, масса-политиктиг ажылды пропагандалаарының, оларны социалистиг чарышче болгаш күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөр дээш шимчээшкинче идепкейлиг хаара тударының, күш-ажылчы бедик сагылга-чурумга кижизидериниң ажыктыг хевири болурун «Коммунистиг күш-ажыл школаларының ажылын экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның бо чылдың июльда хүлээп алган доктаалында демдеглээн.

Он чыл-даа мурнунда Ленинградтың партияның XXII съезди аттыг Металл заводунуң мурнакчы ажылчыннары —хоолай тургузукчулары коммунистиг күш-ажыл школаларын организастаарының эгелекчилери болганы билдингир болгай. Ылаңгыя сөөлгү чылдарда ол школалар Москвада, Москва, Ленинград, Воронеж, Владимир, Горький, Иваново, Калинин, Куйбышев, Курск, Мурманск, Новосибирск, Саратов, Свердловск, Челябинск, Ярославль, областарда, Краснодар крайда, Башкир АССР-де, Украинада, Белоруссияда, Казахстанда, Латвияда калбаа-биле нептерээн. Эрткен өөредилге чылында үлетпүр бүдүрүлгелеринге, тудуг болгаш транспортка, совхозтарга болгаш колхозтарга, амыдырал хандырылга черлеринге 80 муң ажыг ындыг школалар ажылдап турган, ол школаларга 2,5 миллион кижи өөренип турган, оларның хөй нуруузу —колхозчулар болгаш ажылчыннар. Москваның Лихачев аттыг автомобиль заводунга тургустунгулаан ындыг школаларга бүгү ажылдап турарларының 30 хуузу билиин бедиткен.

Коммунистиг күш-ажыл школаларының ындыг калбак нептерелди ап турар ужуру чүдел дизе, хамыктың мурнунда ол школаларга өөредилге чорудулгазының үезинде политиктиг, экономиктиг билиглерни пропагандалаарда ону бүдүрүлгениң мурнакчы дуржулгазын шиңгээдип алыры-биле, кижилерниң ажылчаң кижизидилгези-биле таарыштыр дүүштүрүп турарында болур.

Москва областың нарын сүкпо кылыр — Ленин орденниг Купавинск фабриказының ындыг школаларының ажылы солун. Ам ында коммунистиг күш-ажылдың 18 школазында 450 кижи өөренип турар. Эрткен өөредилге чылында маңаа ажылдап турган төс школага 264 ажылчын болгаш албан-хаакчы өөренип турган. Олар СЭКП-ниң даштыкы болгаш иштики политиказының айтырыгларын, экономиктиг билиглерниң үндезиннерин, бүдүрүлгениң мурнакчы дуржулгазын, а ол ышкаш мораль-этика талазы-биле чамдык айтырыгларны өөренгеннер. Кол кичээнгейни СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин болгаш материалдарын тайылбырлаарынче, чурттуң экономиказын көдүрер, улустуң чаагай байдалын болгаш культуразын бедидер талазы-биле партияның идип үндүрген программазы-биле, ССРЭ-ниң даштыкы политиказы-биле дыңнакчыларны ханы таныштырарынче угландырган. Чамдык ниитилел-политиктиг темаларга кичээлдерни музейлерже экскурсиялаашкын-биле, шиилерни, кинофильмнерни коллективтиг көргеш, оларны сайгарып көөрү-биле база холбаштырып турган. Кичээлдерни ынчаар эрттирер чорук дыңнакчыларының угаан-бодал негелделерин долу хандырар арганы берген. Бо школаларга мурнакчыларның дуржулгазын, ылаңгыя күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң, продукцияның шынарын экижидериниң, ажыл шагын чөп ажыглаарының ажыктыг арга-хевирлерин өөренип эрткен чорук хөй-хөй дыңнакчыларның ажылга эки түңнелдерни чедип алырынга, бүдүрүлгениң чаартылгазынга киржиринге, холушкак мергежилдерни чедип алырынга, социалистиг чарышка үре-түңнелдиг киржиринге дузалаан.

«Уралэлектротяжмаш» заводта, Кировградтың чес эзилдирер комбинадында, Москваның Бабаев аттыг кондитер фабриказында, Новосибирскиниң «Электросигнал» заводта болгаш чурттуң өске-даа хөй-хөй бүдүрүлгелеринде, тудугларында коммунистиг күш-ажыл школалары эки дуржулганы мөөңнеп алган.

Ындыг школалар көдээ черлерге база бодунуң сорулгазын бадыткап шыдаан. Чижээ, Минск областың Клец районунда «Кызыл сылдыс» совхозта коммунистиг күш-ажыл школазында 22 кижи октябрь 4-те кичээлдер эгелээн. Ол школа эрткен өөредилге чылында база чедиишкиннииг ажылдаан. Ынчан аңаа 20 механизатор билиин бедиткен. Олар көдээ ажыл-агый талазы-биле партияның экономиктиг политиказының, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң, техниканы эки ажыглаарының, күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарының айтырыгларын өөренген. Ынчан мурнакчы механизаторларның дуржулгазын шуут-ла оларның ажылдап турар черинге өөренип эртип турган. Чаа техника, көдээ ажыл-агый эртеминиң чедиишкиннериниң болгаш чер база мал ажылында хөй күш үндүрер ажылдарны механизастаарының дугайында кинолар көөрүн база организастаан. Ниитилел-политиктиг темаларга лекцияларны болгаш илеткелдерни дыңнакчыларга үе-үелеп эрттирип турган.

Ажылчыннар, колхозчулар, албан-хаакчылар коммунистиг күш-ажыл школаларын боттарының билиин бедидериниң бир хевири кылдыр күзелдан-биле шилип ап турар. Өөредилгениң ол хевиринге боттарының хамаарылгазын илергейлевишаан, дыңнакчылар оларның сонуурган турар айтырыгларынга харыыны алырынга, партияның политиказын өөрениринге, экономиктиг билиглерни шиңгээдип алырынга, мурнакчы дуржулга, бодунуң күш-ажылчы коллективиниң, адырының болгаш бүгү улус ажыл-агыйының бүдүрүлгечи ажыл-чорудулгазы-биле таныжарынга ол кичээлдер таарымчалыг болуп турарын демдеглеп турарлар.

Ооң-биле кады эрткен чылын коммунистиг күш-ажыл школаларының ажылынга өөредилгениң ажыктыг чоруун кудуладып турган улуг четпестер база тургулаан. Хөй-хөй партия болгаш профэвилел комитеттери коммунистиг күш-ажыл школаларының ажылын кошкак удуртуп, ажылчы чоннар-биле политиктиг ажылдың ол чугула хевирин хөгжүдеринче болур-чогуур кичээнгейни угландырбайн турарын СЭКП Төп Комитеди демдеглээн. Тудугга, транспортка, көдээ ажыл-агыйга ындыг школаларны кончуг эвээшти организастаан. Чамдык таварылгаларда ындыг школаларны удуртурунга идей-теоретиктиг, ниити-билиг болгаш тускай белеткел талазы-биле кошкак кижилерни киириштирип тургулаан. Дыка хөй крайларда, областарда партия комитеттериниң политиктиг чырыдыышкын бажыңнары болгаш кабинеттери ниитилел-политиктиг болгаш экономиктиг айтырыглар талазы-биле ол школаларның пропагандистериниң белеткелин бир дески чорутпаан. Күш-ажылдың мурнакчы аргаларын өөрениринге болгаш нептередиринге, бүгү өөредилге-кижизидилгелиг ажылды организастаарынга пропагандистерге методиктиг дузаны кончуг четпес чедирген.

Чаңгыс аай чижек программа чок болганындан чамдык школаларга кичээлдерниң тематиказы чаңгыс талаланчак болгулаан. Чамдыкта ниити политиктиг айтырыгларны күш-ажылчы коллективтерниң тодаргай сорулгалары-биле холбаштырып өөренмейн, мурнакчы дуржулгаже болгаш экономиктиг билиглерже кичээнгей салбайн турган. Хөй-хөй школаларга өөредилгени чүгле бүдүрүлге-техниктиг айтырыглар талазы-биле эрттирип тургулаан. Чамдык школалар дыка хөй санныг дыңнакчыларны каттыштырып, бодунуң ажылын организастаар талазы-биле лекторийлерден ылгашпайн турган.

Профэвилелдериниң чамдык төп-даа, республика, край болгаш область-даа комитеттери школаларның ажыл-чорудулгазын эки сонуурган көрбейн, экономиканы, мурнакчы дуржулганы, кайы бир адырга чаа техниканы болгаш депшилгелиг технологияны өөрениринге холбашкан айтырыглар талазы-биле программаның кезектерин болгаш өөредилге-методиктиг сү-